

Структура професійної компетентності майбутнього психолога: теоретичний вітчизняний досвід

Вступ. Соціальна та економічна ситуація, яка склалася в останні роки в Україні, активна інтеграція до світових та європейських структур як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих суб'єктів вимагає кардинально нового підходу до підготовки фахівців. Сучасна професійна освіта має забезпечувати суспільство висококваліфікованими психологами.

В умовах нової суспільної парадигми, тривалого перебування суспільства в точці максимального напруження через постійну загрозу активних бойових дій ґрунтовної уваги з боку науковців вимагає система підготовки психологів, яка має основою для формування професійно компетентного спеціаліста. Наявність такої системи підготовки є запорукою забезпечення відносної соціальної стабільності українського суспільства, надання окремим громадянам та групам громадян якісної психологічної допомоги. Таким чином, існуюча на сьогодні ситуація, по-новому ставить проблему ґрунтовної професійної підготовки фахових психологів та формування їх професійної компетентності, вимагає наукового переосмислення існуючих підходів до формування професійної компетентності психолога, потребує активного пошуку інноваційних форм та засобів сприяння цьому під час підготовки фахівця у ВНЗ.

Одним із провідних завдань нашого дослідження є спроба проаналізувати вітчизняні психолого-педагогічні підходи до розуміння сутності поняття та структурних компонентів професійної компетентності майбутнього фахівця-психолога, спробувати визначити основні загальні складові професійної компетентності майбутнього психолога, виходячи з наукових розвідок провідних українських дослідників.

Основна частина. Аналіз вітчизняних психолого-педагогічних літературних джерел дає змогу засвідчити закономірне та планомірне зростання інтересу дослідників до розкриття суті поняття та структури професійної компетентності фахівця з вищою освітою, зокрема, психолога.

Можна виокремити загалом декілька напрямків існуючих вітчизняних досліджень зазначеної проблематики.

Проблема компетентності особистості в психолого-педагогічній науці знайшла відображення при розв'язанні широкого кола теоретичних і прикладних питань, спрямованих головним чином на дослідження професійного становлення, розвитку і самовдосконалення особистості як суб'єкта професійної діяльності (К.О. Абульханова-Славська, А.О. Деркач, В.А. Семиченко та ін.). Серед праць, що стосуються безпосередньо професійної компетентності слід виокремити роботи В. Аніщенка, В. Бездухова, В. Болотова, М. Волошина, Т. Добутько, О. Овчарук, А. Тубельського, В. Ягупова, які найбільшу увагу приділяють загалом можливостям вдосконалення системи освіти шляхом застосування компетентнісного підходу.

Більшу увагу на структурні компоненти поняття «професійна компетентність» звертають у своїх працях такі дослідники як М. Волошина та А. Михайличенко, яке вони в цілому розглядають насамперед через його феноменальність як складного та багатовимірного явища. Наукові роботи В. Бездухова та В. Введенського торкаються проблематики розкриття змісту професійної компетентності та моделювання можливого процесу її набуття та формування.

Дослідження, проведені О. Гура, С. Козак, О. Мармаза, Т. Сорочан, І. Дичківська, С. Максимюк, М. Фіцула, О. Падалка присвячені пошукові оптимальних педагогічних технологій та засобів для формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

В процесі дослідження компетентнісного підходу до підготовки фахівців у системі вищої освіти України В.В. Ягупов та В.І. Свистун звернули увагу передусім на недостатню «прозорість» появи терміну компетентність в українській психолого-педагогічній літературі, зокрема, наголошують на тому, що цей термін відсутній у Радянській енциклопедії 1960 р., проте з'являється у вітчизняних психолого-педагогічних дослідженнях в кінці 1980-х років у вигляді запозичення з іноземних джерел. Варто відзначити, що і вельми поважні автори і ми в своїх попередніх наукових розвідках, зазначали, що термін «компетентність» не має повноцінного аналогу в англійській психолого-педагогічній літературі, де використовується виключно термін «компетенція», що сприяє ще більшій нез'ясованості історії появи терміну

«компетентність» і є можливим полем майбутнього дослідження для науковців психолого-педагогічного напрямку.

Під час свого дослідження В.В. Ягупов та В.І. Свистун закономірно дійшли висновку, що, в широкому розумінні, компетентність – це вміння та культура здійснювати певну діяльність, що формується, розвивається та проявляється виключно в процесі конкретної діяльності, а не абстрактної. З точки зору дослідників «компетентність проявляється в конкретній ситуації в процесі здійснення професійної діяльності, оскільки якщо вона залишається не виявленою, то це не є компетентністю, а лише прихованою можливістю». Відповідно, професійна компетентність фахівця, на думку науковців, є «складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, яке формується у процесі його професійної підготовки у ВНЗ, проявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності». Тобто, провідною характеристикою професійної компетентності фахівця є діяльність, що виступає запорукою її прояву.

Отже, незважаючи на значний інтерес науковців до питання поняття та структури професійної компетентності, професійної підготовки, проблема структурних компонентів професійної компетентності майбутнього фахівця-психолога як у теоретичному, так і в практичному аспекті залишається малодослідженою, що виявляється, в першу чергу, у недосконалої розробки специфіки структури галузевої професійної компетентності, а також у відсутності єдиного розуміння сутності цього феномену, теоретично визначеної й методологічно обґрунтованої моделі, розробленої й експериментально апробованої технології її формування в сучасній системі професійної освіти майбутніх психологів.

Сутність та структуру поняття професійної компетентності дослідники базують на попередніх дослідженнях цього питання, насамперед здійснених Г.С. Даниловою та Н.Г. Ничкало, і, відповідно, відносять до поняття професійної компетентності не лише наявність професійних знань, умінь, досвіду, а й особисті схильності, інтереси, прагнення та якості, необхідні для забезпечення результату діяльності на робочому місці. Важливим компонентом професійної компетентності також виступає здатність до прийняття рішень в робочих ситуаціях та готовність нести за них відповідальність.

Висновки. Необхідність реалізації завдань нашого дослідження зумовлена наявністю та подальшим поглибленням цілого ряду суперечностей, які мають місце на сьогодні, зокрема, в процесі підготовки майбутніх психологів у ВНЗ України та загалом в системі вітчизняної вищої освіти. А саме, недостатньою узгодженістю розуміння поняття «професійна компетентність» та його структурних компонентів на концептуальному, організаційно-адміністративному та методично-практичному рівнях освітнього простору ВНЗ, відсутністю достатнього теоретичного підґрунтя для розуміння сутності феномену «професійна компетентність» майбутнього психолога, поєднання змісту даного феномену з іншими психолого-педагогічними поняттями та категоріями, недостатньо розробленою практичною системою шляхів та засобів для формування професійної компетентності майбутнього психолога, незважаючи на активне поширення так званого компетентнісного підходу в українській вищій освіті.

Література

1. Барко В.І. Аналіз наукових підходів до становлення поняття «професійна компетентність» сучасного фахівця // Вісник Національної академії державної прикордонної служби України. Психологічні науки. – 2010.- № 5.
2. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика. Монографія / За ред.. Н.Г.Ничкало. – Хмельницький: ТУП, 2002. – 334 с.
3. Ковальчук В.В. Сутнісно-змістовна характеристика категорії «професійна компетентність» як показника рівня фахової підготовки студентів // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2007. - № 18/19.
4. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / [С.О.Сисоева, А.М.Алексюк, П.В.Воловик та ін.]; за ред.. С.О.Сисоевої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
5. Ягулов В.В., Свистун В.І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти // Наукові записки НаУКМА.. Серія «Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота». – Том 71. – 2007. – С.3-8.